

Kniha o konfliktu kultury s přírodou*

Filozof J. Šmajš (1938), spisovatel I. Klíma (1931) a vědec V. Cílek (1955) vydali společně knihu *Tři hlasy. Úvahy o povaze konfliktu kultury s přírodou*. Jde o „ideový trojhlas“.

Prof. PhDr. ing. Josef Šmajš, CSc. ve své 68stránkové stati navazuje na své dřívější práce z let 1995–2008 (*Ohrožená kultura, Drama evoluce, Evolutionary Ontology Reclaiming the Value of Nature by Transforming Culture, Filozofie – obrat k Zemi*) a ukazuje v kapitole Vyhynout můžeme jen z vlastní viny na potřebu nového duchovního paradigmatu: dnešní predátorický postoj kultury k Zemi musí být ještě v tomto století nahrazen vyšším mravním principem globalizované kultury, tj. racionálně poznaným a zdůvodněným paradigmatem biofilním (k přírodě přátelským). Východiskem zde může být evoluční ontologie, z níž by měly vycházet také reformované speciální vědy, nově pojaté vzdělání a politika. V návaznosti na to pak autor v 2. kapitole *Mýtus růstu a omyl přírodních zdrojů kritizuje* (až příliš široce a poněkud jednostranně, neboť je i ekologická ekonomika) protipřírodní orientaci hospodářství. Svou stať končí kapitolou *Vzestup významu společenských věd*, které by měly vycházet z pochopení konfliktu kultury s přírodou a osvobodit se z teoretické závislosti na vědách přírodních a technických. Ontologicky poučené společenské vědy by podle Šmajšova názoru už v tomto století měly převzít „vedoucí roli“ v duchovní kultuře, kterou ve fázi kultury protipřírodní sehrávala fyzika. Vzdělání na všech stupních by se mělo koncipovat evolučně a systémově s důrazem na přírodu jako na nejvyšší hodnotu vůbec. – Filozof J. Šmajš jako by byl pokračovatelem Komenského myšlenky vše-nápravy, ovšem dnes všenápravy lidstva,

kteří se vlastní vinou ocitlo na pokraji globální ekologické katastrofy.

Známý český spisovatel Ivan Klíma již v roce 1997 označil Šmajšovu knihu *Ohrožená kultura* za knihu roku. (Mimochodem – pro rok 2011 bylo připraveno její 3. české vydání a i ruský překlad.) Ve své 21stránkové stati *Jsme ochotni hájit naši planetu?* mj. říká, že schopnost myslet nás v zápase o přežití převedla přes miliony let. Schopnost myslet neodpovědně a nerozumně nás může zničit během několika set či desítek let. Jako doklad uvádí, že kdysi lovci lovili jen tolik, kolik potřebovali k obživě. Nevybíjeli lovnou zvěř pro zábavu jako pozdější šlechta. (Císař František Josef I. za život ulovil 48.345 kusů zvěře.) Ze současnosti kritizuje mj. převažující bulvární tisk, který věci nepodstatné (drby o celebritách, senzace atd.) vydává za důležité a deformuje tak hierarchii hodnot a zájmů. Odvádí čtenáře od skutečného světa s jeho naléhavými problémy. Na ně upozorňují zvláště ekologové, kteří volají po zásadních změnách. Ty lze – podle Klímy – provést pouze z úrovně států. Zároveň však dodává, že „nebude možné řešit komplexněji situaci, která hrozí ekologickou krizí, pokud lidé v rozvinutých zemích nepřinutí své vlády omezit hospodářský růst a zisky nadnárodních bankovních korporací“. Mám jen jednu připomínku: Lze ztotožňovat plebs a dav? (s. 83–84).

Prof. RNDr. Václav Cílek dal své 64stránkové stati název *Dvojí lid tohoto století*. Snad vhodnější by bylo místo „lid“ použít „lidé“ či „obyvatelé“. On sám píše: „Bojím se, že v metafoře o dvojitým lidu bude jednoho dne scházet ještě třetí skupina obyvatel – dlouhodobě nezaměstnaní.“ Začíná vtípně, že podle jednoho z Parkinsonových zákonů připadá na každého experta s nějakým názorem jiný expert s názorem opačným – zejména v ekonomii či na problematice klimatic-

kých změn. „Jedná se o stav obecného znejištění světa. V rámci jednotlivých oborů se však obvykle ví, jaký panuje obecný konsensus, kdo to myslí vážně a kdo produkuje mediální šum.“ (Šunt?) Průběh změn nemáme dobře předpovědět, protože většina systémů je nelineárních. Na taková zjištění, jako J. Alpertův výpočet, že by při zvýšení průměrné globální teploty o více než tři stupně Celsia mohly zahynout až čtyři miliardy lidí, reagují lidé s nedůvěrou: „Jak to mohou vědět? Kdo ví, jak to bude.“ Filtr nedůvěry naopak dobře proniká osobní zkušenost. (Dvě povodně po sobě jsou už reálným varováním.) Takže pokud se klimatické změny projeví nějakou skutečně velkou humanitární katastrofou, lidé sami začnou volat po změně. Ze dvou zde uvedených případových studií vyvozuje autor dílčí závěr o třech úrovních šetrných strategií – globální, lokální a osobní. Dále prohlašuje, že svět stojí na energii a že nejslabším článkem energetické soustavy je ropa (a přitom počet aut stále roste – přibližuje se jedné miliardě). V kapitole o dvojím lidu mluví na jedné straně o infantilizaci politiků, na druhé straně o těch dole: „Nejpostiženějšími skupinami obyvatel se stanou mladí vysokoškolační a penzisté.“

Zajímavý je i Cílkův přídavek *Poznámky k textu a nepoužitá torza. Z nich zaujmou pasáže Industrializace vzdělání, Sebevědomá nevzdělanost, Mechanizace vědecké práce.*

Knih končí už dříve publikovanou Šmajsovou Nájemní smlouvou se Zemí, kde v preambuli čteme: „Abychom předčasně nevyhynuli, měli bychom expanzi protipřírodní kultury zastavit a uzavřít nájemní smlouvu se Zemí.“

Přidány jsou tři minimedailony autorů – s jejich nakreslenými portréty, které jsou též na obálce. Postaral se o ně (s výtvarnicí Doplnku J. Branou) B. Binka, který je i autorem výborné předmluvy a textu na zadní straně obálky.

Knihu vřele doporučuji celé akademické obci jako podnětnou k přemýšlení o nejzávažnějších otázkách lidstva a světa.
J. Sedláč

* Tři hlasy. Úvahy o povaze konfliktu kultury s přírodou. Brno, Doplněk 2010. 168 s.

Miroslav Válka: Sociokulturní proměny vesnice *

V současném globalizujícím se světě působí jako „světlušky“ práce přibližující v rovině každodenní praktické činnosti své bádání ke komparativním studiím rekonstruujícím nejruznější stránky komplikovaných vztahů a zásadních změn v důsledku modernizace života, se spoluvytvářením nových závislostí a stereotypů, vzájemného ovlivňování i případných konfliktů. Za takovou studii lze považovat již při pouhém zběžném seznámení uvedenou publikaci. Dlouholetá tradice výzkumu moravské vesnice na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, přiblížená v úvodní kapitole, získala změnou politického systému po roce 1989 kvalitativně větší prostor, kdy v etnografii došlo k několika zásadním inovacím. V této nově nastoupené orientaci pokračuje současný Ústav evropské etnologie, který v letech 2003–2005 řešil grantový úkol Sociokulturní proměny současné vesnice. Jeho záměrem bylo postihnout a analyzovat proměny „družstevního“ venkova a tradiční kultury v souvislosti s polistopadovými změnami. V krátkém časovém odstupu několik let se objevila publikace vedoucího ústavu Miroslava Války s podtitulem Moravský venkov na prahu třetího tisíciletí.

Pozorný čtenář prochází pěti vzájemně citlivě propojenými pěti kapitolami, které se vyznačují gradacním nábojem. Od podoby venkovské krajiny a vesnických sídel se dostáváme k proměně agrární výroby. Její vývoj sledujeme od funkčního rolnic-